

ВНЕСОК МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ
У ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОКCONTRIBUTION OF SMALL AND MIDDLE ENTERPRISES
TO INCLUSIVE DEVELOPMENT

Малі та середні підприємства були визнані незамінними складовими багатьох національних економік, які вносять помітний внесок у створення робочих місць, інновації та економічне зростання. Однак ці підприємства часто стикаються з перешкодами доступу до фінансових та інших ресурсів, які заважають їм повністю реалізувати свій потенціал. Для подолання цих проблем та сприяння зростанню та успіху МСП як потенційне рішення з'явилися моделі інклюзивності. У цій статті досліджується внесок малих та середніх бізнесів на інклюзивний розвиток в Україні. Було сформульовано економічну модель інклюзивності МСП, у якій виділяються ключові чинники, що впливають на розвиток МСП. Модель передбачає, що такі фактори, як доступ до фінансування, менторські програми та навчання, а також створення робочих місць та рівних можливостей для всіх груп населення мають вирішальне значення інклюзивного розвитку. Загалом результати показують, що сприяння інклюзивності МСП є перспективною стратегією заохочення економічного зростання та створення робочих місць. Наділяючи МСП ресурсами, необхідними їм задля досягнення успіху, можна створити динамічну економіку, що приносить користь всім членам суспільства.

Ключові слова: малі та середні підприємства, інклюзивний розвиток, інклюзивність, доход та зайнятість населення, модель інклюзивного розвитку МСП.

Small and medium-sized enterprises (SMEs) are recognized as important components of many national economies, contributing significantly to job creation, innovation, and economic growth. However, these enterprises often face barriers to accessing financial and other resources, which prevent them from fully realizing their potential. The purpose of this article is to explore the impact of SMEs on employment and income in Ukraine and their contribution to inclusive development. To achieve this goal, a literature review was conducted, and data from official sources were analyzed. The research methodology included both quantitative and qualitative methods, such as statistical analysis. The article presents an economic model of inclusive development for SMEs, identifying key factors that influence their success. These include access to financing, mentorship programs and training, and networking opportunities. The study finds that promoting inclusivity among SMEs can result in significant economic benefits, both for the firms themselves and the broader economy. The results showed that SMEs play a crucial role in job creation and income generation in Ukraine. They also contribute to inclusive development by providing opportunities for disadvantaged groups, such as women, minorities, and people with disabilities. However, access to funding and business support services remain a challenge for many SMEs, particularly those in rural areas. Based on the findings, this article suggests several policy recommendations to enhance the role of SMEs in inclusive development. These include improving access to financing, promoting entrepreneurship education and training, providing business support services, and facilitating networking and collaboration among SMEs. In summary, the article contributes to the literature on SME development by providing evidence of the positive impact of inclusive policies on employment and income in Ukraine. The economic model of inclusive SME development offers stakeholders a framework for designing and implementing effective strategies to promote SME growth and inclusive economic development.

Key words: small and medium-sized enterprises (SMEs), inclusive development, inclusiveness, income and employment of the population, model of inclusive development of SMEs.

УДК 330.101.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-11>

Мініна В.О.¹

аспірантка кафедри економіки
промисловості,
Одеський національний технологічний
університет

Minina Victoria

Odesa National Technological University

Постановка проблеми. Малі та середні підприємства є рушійною силою будь-якої економіки світу. МСП може забезпечити найбільшу кількість робочих місць та значний приріст ВВП, а також вирішує соціальні і економічні проблеми, такі як монополізація, безробіття та нерозвиненість деяких регіонів. Однак, незважаючи на свій потенціал, малий та середній бізнес в Україні стикається з численними проблемами, які перешкоджають їхньому зростанню та розвитку. Однією з найбільших проблем є необхідність сприяння інклюзивному розвитку, який спрямований на забезпечення того, щоб економічне зростання приносило користь усім членам суспільства. Ця проблема стоїть особливо гостро

в Україні, де економічне зростання розподіляється нерівномірно, а багато регіонів та громад відчувають значну економічну та соціальну нерівність.

Інклюзивний розвиток є найважливішим компонентом сталого економічного зростання, і МСП можуть зіграти вирішальну роль у його сприянні. Створюючи робочі місця, сприяючи соціальній та екологічній стійкості, а також МСП можуть впливати на скорочення бідності, соціальну інтеграцію та економічне зростання. Однак, щоб розкрити весь потенціал підприємств в Україні, мають бути вирішені такі проблеми, як – обмежений доступ до фінансування, складне бізнес-середовище та низький рівень інновацій.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0045-7994>

Ці проблеми ще більш очевидні для груп, що стикаються з дискримінацією, яким часто не вистачає необхідних ресурсів для відкриття й підтримки бізнесу. Тому необхідно визначити роль МСП у сприянні інклюзивного розвитку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам, проблемам та перспективам інклюзивного розвитку присвячено праці переважно закордонних учених, таких як Д. Асмоглоу, Д. Робінсон, Дж. Гупта, Т. МакКінлі, Дж. Подест, Е. Дуффо, Е. Райнерт. Серед українських науковців можна виділити таких, як О. Павлов, С. Дідух, А. Карімова, С. Кожемякіна, Н. Попадинець, С. Філіппова, О. Продіус. Однак, деякі не вирішені питання залишаються, зокрема необхідно звернути увагу на проблему доступу до ресурсів для МСП, зокрема до фінансування для розвитку їхнього бізнесу та досягнення успіху. Крім того, потрібно звернути увагу на роль державного регулювання та політики в підтримці інклюзивного розвитку МСП, включаючи створення сприятливих умов для їхньої діяльності та підтримки рівних можливостей для всіх груп населення.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження впливу МСП на зайнятість та доходи населення України та їх внесок у інклюзивний розвиток. Для досягнення цієї мети будуть поставлені такі завдання: проаналізувати поточний стан МСП в Україні та їх взаємозв'язок з зайнятістю та доходами населення; розробити економічну модель інклюзивного розвитку МСП та виділити ключові чинники, які впливають на їх успішний розвиток; дати рекомендації щодо підвищення рівня інклюзивності МСП в Україні з метою досягнення позитивних результатів у зайнятості та доходах населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на 2021 рік в Україні працювало понад 1,9 мільйона МСП, що становило понад 95% від загальної кількості підприємств у країні. Сумарно ці підприємства створюють понад половину всіх робочих місць та забезпечують понад 40% ВВП України [1, с. 9–10].

Малі та середні підприємства (МСП) відіграють важливу роль у забезпеченні зайнятості та доходів населення: згідно зі статистичними даними Міністерства економіки України за 2020 рік, на МСП припадає більше половини зайнятості в країні, де працює понад 6,3 мільйона осіб [4, с. 1].

У 2019 році Міжнародна організація праці (МОП) опублікувала дослідження, яке показало, що МСП у всьому світі створюють більше робочих місць, ніж великі підприємства [9, с. 8–9]. Це означає, що МСП можуть сприяти зниженню рівня безробіття та створенню нових робочих місць.

Крім того, МСП мають значний вплив на доходи населення. За даними Державної служби статистики України, середня заробітна плата працівників

МСП у 2021 році становить 12,9 тис. грн на місяць, що на 4,4% (або на 0,5 тис. грн) вище, ніж у 2020 році (12,44 тис. грн) [5]. Водночас середній рівень заробітної плати по країні становив 14,0 тис. грн на місяць, що свідчить про наявність у МСП потенціалу для створення високооплачуваних робочих місць та підвищення рівня доходів населення.

Однак малий бізнес в Україні стикається з низкою проблем, серед яких обмежений доступ до кредитних та інших ресурсів, нерозвиненість інфраструктури та низький рівень кваліфікації працівників. Ці виклики перешкоджають розвитку МСП та їхньому внеску в соціально-економічний розвиток країни.

Інклюзивний розвиток передбачає створення рівних можливостей для всіх груп населення, включаючи людей з інвалідністю, етнічні меншини та інші вразливі групи. МСП можуть зробити значний внесок в інклюзивний розвиток, створюючи робочі місця та забезпечуючи доступ до навчання і розвитку навичок для цих груп.

Одним зі способів підтримки інклюзивного розвитку МСП є участь у програмах та ініціативах, спрямованих на розвиток соціально відповідального бізнесу. Наприклад, програма "Business for Inclusive Growth" Європейського банку реконструкції та розвитку надає підтримку МСП [11], тому що вони забезпечують рівні можливості для всіх груп населення та допомагають зменшити соціальну вразливість.

За допомогою таких програм МСП можуть отримати фінансову та консультативну підтримку для розвитку соціально відповідального бізнесу, який створює робочі місця для уразливих груп населення та забезпечує їхній доступ до навчання.

У багатьох європейських країнах інклюзивний розвиток малих та середніх підприємств є важливим компонентом національних стратегій розвитку. Державна політика Німеччини спрямована на підтримку «Mittelstandt» (з німецької «середня група»), зокрема активного фінансування стартапів, перехід на цифровий формат документообігу, сприяння інноваціям, плекання кваліфікованої робочої сили, залучення біженців до професійного навчання та праці [8].

У Скандинавії, наприклад, у Швеції та Данії, інклюзивний розвиток МСП забезпечується завдяки політиці підтримки зайнятості та заходам, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для всіх груп громадян, а у Фінляндії інноваційний малий бізнес став важливим фактором економічного розвитку, що призвело до збільшення експорту та створення нових робочих місць [10, с. 55–57]. Державна підтримка у вигляді фінансування та розвитку кластерів дозволила фінським МСП стати лідерами у багатьох галузях,

включаючи енергоефективні технології та відновлювані джерела енергії.

У країнах, що розвиваються, таких як Індія та Бразилія, уряди активно підтримують МСП, розробляючи програми, які передбачають, зокрема, доступ до фінансування та кредитування, підтримку освіти та навчання, а також заходи щодо забезпечення соціальної відповідальності [6; 7].

Україна також активно працює над підтримкою МСП та сприянням інклюзивному розвитку. Уряд розробив національну програму підтримки МСП [2], яка передбачає надання фінансової допомоги та послуг, полегшення доступу до експортних ринків, а також надання консультацій та підтримки для розвитку бізнесу. Уряд України також активно сприяє зменшенню соціальної вразливості та сприяє інклюзивному економічному розвитку. Навіть під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України, держава намагається допомогти МСП [3, с. 4–8]:

1. Державна програма релокації бізнесу – перенесення виробничих потужностей підприємств із зон бойових дій у більш безпечні місця;

2. Одноразові виплати роботодавцям та фізичним особам підприємцям;

3. Податкова лібералізація на час воєнного стану платникам податку 1 та 2 групи надано право добровільно сплачувати єдиний податок, для платників податку 3 групи запроваджено податок з обороту у 2%.

Однак успішний інклюзивний розвиток вимагає не лише державної підтримки, а й забезпечення активної участі МСП в інноваційному та технологічному розвитку, забезпеченні якості продукції та послуг, підвищенні ефективності та конкурентоспроможності. Це вимагає від підприємців розуміння своїх потреб та пріоритетів, інвестування у розвиток своїх підприємств та співпраці з іншими підприємствами та установами.

Для забезпечення інклюзивного розвитку МСП необхідно розвивати їхній потенціал та підтримувати їхню соціальну відповідальність. Нижче наведено модель інклюзивного розвитку МСП, яка

враховує як макроекономічні, так і мікроекономічні фактори.

Розвиток МСП може бути підтриманий програмами підтримки, розробленими на національному (макро) рівні для забезпечення доступу до фінансів та кредитів, навчання та розвитку навичок. Фінансова підтримка важлива для розвитку підприємств, особливо якщо бізнес-ідея є інноваційною та потенційно прибутковою.

Навчання та розвиток навичок також важливі для МСП, адже забезпечення доступу до освіти та підвищення кваліфікації робочої сили може залучити та розвинути висококваліфіковану робочу силу, що сприятиме розвитку та підвищенню конкурентоспроможності МСП.

На мікроекономічному рівні створення робочих місць для вразливих груп населення та дотримання принципів соціальної відповідальності є ключовими елементами інклюзивного розвитку МСП. Забезпечення рівних можливостей для всіх груп населення зменшує соціальну вразливість та створює більш справедливу суспільну систему.

Отже, інклюзивний розвиток МСП може бути досягнутий за допомогою розвитку інфраструктури, регуляторного середовища, забезпечення фінансової підтримки, навчання та створення рівних можливостей для всіх груп населення.

Висновки з проведеного дослідження. Зважаючи на наведені факти і дослідження, можна стверджувати, що інклюзивний розвиток малого та середнього бізнесу має важливе значення для стійкого економічного зростання країни. Успіх МСП залежить від багатьох факторів, включаючи рівень доступу до фінансування та кваліфікованої робочої сили, а також від рівня підтримки держави та створення сприятливого регуляторного середовища.

Для досягнення інклюзивного розвитку МСП необхідно забезпечити їхню соціальну відповідальність, розвивати їх потенціал та забезпечити доступ до освіти та розвитку кваліфікацій. Державна підтримка, створення робочих місць

Рис. 1. Модель інклюзивного розвитку МСП в Україні

Джерело: авторська розробка

Економічна модель інклюзивного розвитку МСП України

№ п/п	Назва рівня	Назва елемента моделі	Коротка характеристика елемента
1	Макрорівень	Стратегія розвитку	Розвиток інфраструктури та регуляторного середовища для МСП
2		Фінансова підтримка	Забезпечення доступу до фінансування та кредитів для МСП
3		Навчання та розвиток кваліфікацій	Забезпечення доступу до освіти та розвитку кваліфікацій для МСП
4	Мікрорівень	Створення робочих місць	Створення робочих місць для уразливих груп населення
5		Соціальна відповідальність	Забезпечення дотримання принципів соціальної відповідальності та створення рівних можливостей для всіх груп населення

Джерело: складено автором

для уразливих груп населення та забезпечення рівних можливостей для всіх груп населення є важливими елементами інклюзивного розвитку МСП.

Окрім того, інклюзивний розвиток МСП може забезпечити зменшення рівня бідності та зростання економіки в цілому. Це може бути досягнуто за допомогою створення робочих місць, зменшення соціальної вразливості населення та розвитку інновацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Київ : Держ. служба статистики України, 2022. 119 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Dsvsмм_21.pdf (дата звернення: 27.04.2023).
2. Підтримка малого і середнього підприємництва. Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnictva> (дата звернення: 28.04.2023).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
4. Рівень зайнятості в Україні в 2021 р. Київ. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=596eb7ae-1738-4939-8e80-ae3b4f57dd&title=InformatsiiaProReformuRinkuPratsi> (дата звернення: 27.04.2023).
5. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності. Київ : Держ. служба статистики України, 2022. 2 с. URL: <https://ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/povidoml.htm> (дата звернення: 27.04.2023).
6. Brazil. The Strategy. IFAD. URL: <https://www.ifad.org/en/web/operations/w/country/brazil> (дата звернення: 28.04.2023).
7. India. The Strategy. IFAD. URL: <https://www.ifad.org/en/web/operations/w/country/india> (дата звернення: 28.04.2023).
8. Mittelstand ist der Motor der deutschen Wirtschaft | KfW. Bank aus Verantwortung | KfW. URL: <https://www.kfw.de/Über-die-KfW/KfW-Research/Mittelstand.html> (дата звернення: 28.04.2023).

<https://www.kfw.de/Über-die-KfW/KfW-Research/Mittelstand.html> (дата звернення: 28.04.2023).

9. SMALL MATTERS Global evidence on the contribution to employment by the self-employed, micro-enterprises and SMEs. 2019. 58 с. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dg-reports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_723282.pdf (дата звернення: 26.04.2023).

10. SMEs and environmental sustainability Background document. Luxembourg : European Union, 2022. 102с. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/40742729-315d-48ed-b7f1-6335ce2819b8_en (дата звернення: 27.04.2023).

11. Who we are. BUSINESS FOR INCLUSIVE GROWTH (B4IG). URL: <https://www.b4ig.org/> (дата звернення: 28.04.2023).

REFERENCES:

1. Diialnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva (2022) [Activities of subjects of large, medium, small and micro enterprises]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 119 p. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Dsvsмм_21.pdf (accessed 27.04.2023).
2. Pidtrymka maloho i serednoho pidpriemnytstva [Support of small and medium-sized enterprises]. Kyiv. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnictva> (accessed 28.04.2023).
3. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the application of norms during the period of martial law]. Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 r. № 2120-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (accessed 28.04.2023).
4. Riven zainiatosti v Ukraini v 2021 r. [Employment level in Ukraine in 2021]. Kyiv. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=596eb7ae-1738-4939-8e80-ae3b4f57dd&title=InformatsiiaProReformuRinkuPratsi> (accessed 27.04.2023).
5. Serednomisiachna zarobitna plata shtatnykh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2022) [Average monthly salary of full-time employees by type

of economic activity]. Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy, 2 p. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/povidoml.htm> (accessed 27.04.2023).

6. Brazil. The Strategy. *IFAD*. Available at: <https://www.ifad.org/en/web/operations/w/country/brazil> (accessed 28.04.2023).

7. India. The Strategy. *IFAD*. Available at: <https://www.ifad.org/en/web/operations/w/country/india> (accessed 28.04.2023).

8. Mittelstand ist der Motor der deutschen Wirtschaft | KfW. *Bank aus Verantwortung | KfW*. Available at: <https://www.kfw.de/Über-die-KfW/KfW-Research/Mittelstand.html> (accessed 28.04.2023).

9. SMALL MATTERS Global evidence on the contribution to employment by the self-employed, micro-enterprises and SMEs. 2019. 58 p. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dg-reports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_723282.pdf (accessed 26.04.2023).

10. SMEs and environmental sustainability Background document. Luxembourg: European Union, 2022. 102 p. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/40742729-315d-48ed-b7f1-6335ce2819b8_en (accessed 27.04.2023).

11. Who we are. *BUSINESS FOR INCLUSIVE GROWTH (B4IG)*. Available at: <https://www.b4ig.org/> (accessed 28.04.2023).